

УДК 658.589:67/68.05

Янковець Т. М. ©

Київський національний університет технологій та дизайну

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті обґрунтовується необхідність інноваційного розвитку промислових підприємств, вивчаються економічні передумови, що для цього склалися в Україні. Пропонуються напрями розвитку підприємств легкої промисловості на інноваційних засадах.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, проблеми легкої промисловості, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств легкої промисловості в умовах вступу в СОТ.

Yankovets T.

ECONOMIC PRE-CONDITIONS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES OF LIGHT INDUSTRY

The necessity of innovative development of industrial enterprises is grounded in the article, economic pre-conditions which was folded for this purpose in Ukraine are studied. Directions of development of enterprises of light industry are offered on innovative basis.

Keywords: innovative activity, innovative development, problems of light industry, increase of competitiveness of domestic enterprises of light industry in the conditions of entry in WTO.

Янковец Т. Н.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

В статье обосновывается необходимость инновационного развития промышленных предприятий, изучаются экономические предпосылки, которые сложились для этого в Украине. Предлагаются направления развития предприятий легкой промышленности на инновационной основе.

© Янковець Т. М.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационное развитие, проблемы легкой промышленности, повышение конкурентоспособности отечественных предприятий легкой промышленности в условиях вступления в ВТО.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У 1990 р. частка продукції легкої промисловості у загальній структурі промислового виробництва України займала четверту позицію і складала 10,8% [1]. У 2007 році обсяги реалізації продукції легкої промисловості становили лише 1,0 % від загального обсягу промислової продукції. Сьогодні легка промисловість перебуває в складному стані, оцінюючи який можна визначити дисбаланс між попитом і пропозицією вітчизняних товарів. Підтвердженням цього є те, що на одного мешканця України вітчизняних товарів у 2007 р. було вироблено лише: 2,46 м² тканин, тоді як у 1990 р. – 23,4 м²; трикотажних виробів – відповідно 0,8 та 6,8 шт.; панчішно-шкарпеткових виробів - відповідно 1,3 та 8,6 пар; взуття – 0,48 проти 3,8 пар у 1990 році [2].

На жаль, сьогодні легка промисловість не вважається інвестиційно привабливою. У 2007 р. рівень інвестицій в основний капітал загалом по промисловості склав 188,48 млрд. грн., що становить 87,7 % обсягів 1990 р. На переробну промисловість з цієї суми припадає 23,8 %, у легку промисловість було спрямовано лише 0,1 % [2]. Якщо у 1990 році інвестиції в основний капітал галузі склали 909 млн. грн., то у 2007 році – в 15 разів менше, тоді як основне технологічне устаткування зношене на 70-80 % [3]. Обсяги інвестування не досягають величини, необхідної не тільки для розширеного, а навіть для простого відтворення основних фондів, які на підприємствах легкої промисловості є застарілими та неефективно використовуються. Це в свою чергу впливає на обмеженість інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблема інноваційного розвитку економіки присвячені праці Й. Шумпетера [4], Д. Львова і С. Глазьева [5], С.-С. Кузнеця [6], Г. Менша [7], Р. Фостера [8], які теоретично обґрунтували причини економічного розвитку на основі інновацій. Практичним

проблемам інноваційного розвитку економіки присвячені праці М. П. Денисенка [9], А. В. Гриньова [10], С. М. Ілляшенко [11], Н. В. Краснокутської [12], Р. А. Фатхутдінова [13], Л. І. Федулової [14], Д.М. Черваньова і Л. І. Нейкової [15] та ін. Проблеми інноваційного розвитку легкої промисловості вивчали А. П. Гречан [16], Т. В. Калінеску, Ю. А. Романовська, О. Д. Кирилов [17], О. І. Лабурцева [18] та ін.

Цілі статті: виділити проблеми інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості та запропонувати шляхи їх подолання на основі економічних передумов інноваційного розвитку, що склалися в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Легка промисловість відноситься до галузей народного господарства, продукція якої спрямована на кінцевого споживача. Як відомо, при виробництві готової продукції створюється найбільша додана вартість (до 50% в легкій промисловості), що обумовлює пріоритетність галузі для економіки України. Крім того, галузь характеризується значною ємністю внутрішнього ринку (від 3 млрд. грн. у 2001 р. до 7 млрд. грн. у 2007 р.); незначним впливом на екологію; забезпеченням високої кількості робочих місць в усіх регіонах України; споживанням шкірсировини, вовни, льону, хімічних матеріалів, що є продукцією вітчизняних підприємств хімічної та аграрної галузей [19, с.3].

Після набуття Україною незалежності відбулося розірвання міжгосподарських зв'язків з колишніми республіками СРСР, що традиційно постачали сировину (передусім, бавовну). Крім того, відбулось різке скорочення внутрішнього та зовнішнього попиту на національну продукцію, обумовлене, зокрема, постійно зростаючою конкуренцією відносно дешевих імпортних товарів легкої промисловості (надходження яких забезпечувалось здебільшого “човниковим” бізнесом). Відсутність обігових коштів, необхідних для закупівлі сировини, технологічне відставання багатьох виробництв, високі ціни на продукцію, суттєве падіння купівельної спроможності більшості верств населення та переорієнтація їх доходів на товари першої необхідності та оплату

житлово-комунальних послуг призвели до кризового стану галузі [20].

В період 1990 – 1998 рр. відбувалось падіння промислового виробництва, в т.ч. і в легкій промисловості (табл. 1).

Таблиця 1
Динаміка виробництва продукції промисловості [2]

Рік	Зростання промислового виробництва, %	Зростання виробництва легкої промисловості, %
1991	95,2	-*
1992	93,6	-*
1993	92,0	-*
1994	72,7	-*
1995	88,0	-*
1996	94,9	93,5
1997	99,7	87,7
1998	99,0	92,0
1999	104,0	105,7
2000	113,2	139,0
2001	114,2	113,8
2002	107,0	100,4
2003	115,8	104,0
2004	112,5	113,6
2005	103,1	103,0
2006	106,2	98,1
2007	110,2	100,4

* - дані відсутні

В умовах переходу до ринкових відносин, інтеграції у світову господарську систему, при затягуванні із реалізацією дієвих економічних реформ криза набула обвального характеру [1]. У 1990 році зростання промислового виробництва припинилось, а у наступні роки відбувся його спад. Лише у 1995 році темпи падіння почали уповільнюватись, а в 1999 році намітився певний ріст виробництва. Досягти рівня промислового виробництва 1990 р. вдалося лише у 2006 р. (100,8 %). У 2007 р. вироблено промислової

продукції вже на 11 % більше, ніж у 1990 р. Але, фінансово-економічна криза 2008 р. призвела до загального падіння виробництва, тому не можна із впевненістю сказати, що намічається тенденція до стабілізації та подальшого підвищення виробництва.

З 1998 р. по 2005 р. легка промисловість України працювала з позитивними темпами виробництва, хоча водночас спостерігається нерівномірність темпів зростання. Це підтверджує вплив факторів макросередовища загалом на промисловість, в т.ч. й на легку промисловість. Дефляція 2002 р. призвела до зниження економічного зростання в країні, що спричинило падіння темпів зростання виробництва. Вибори президента країни у 2004 р. та зміна влади призвели до падіння темпів виробництва у 2005 р. З 2005 по 2008 рр. спостерігається тенденція до скорочення приросту обсягів виробництва від 0,3 % відносно попереднього року у 2005 р. до негативного результату у 2008 р. (-3,4 %), що пов'язано в першу чергу з фінансово-економічною кризою.

Аналіз джерел [19, 21-25] дозволив виділити на сьогоднішній день основні проблеми позитивного розвитку підприємств легкої промисловості:

- недобросовісна цінова конкуренція, спричинена:
  - ввезенням у країну імпортних товарів за заниженими цінами контрабандним шляхом з порушенням митних правил;
  - зменшенням ввізного мита відповідно до Закону України «Про Митний тариф» на взуття, текстиль та інші товари легкої промисловості, що збільшило легалізований імпорт;
  - завезенням в Україну переважно з країн Західної Європи одягу «second hand» в обсягах вище обсягів вітчизняного виробництва за наднизькими цінами. При цьому санітарно-гігієнічний контроль щодо складу хімічних матеріалів, барвників, оздоблювальних матеріалів не здійснюється, що значно шкодить здоров'ю людей;

- висока собівартість продукції вітчизняних підприємств легкої промисловості;

- високе податкове навантаження та відсутність податкових пільг;

- тіньове виробництво;

- низька заробітна плата порівняно з іншими галузями, що спричиняє відтік кваліфікованих працівників;

- зміна асортименту продукції, яка виробляється в Україні на умовах давальницької сировини. Інвестори замовляють більш трудомістку продукцію з меншою кінцевою вартістю. При цьому намітилась негативна тенденція до переносу виробництва у Китай, Таїланд, країни Середньої Азії тощо з подальшим імпортом готової продукції до України;

- подорожчання енергоресурсів та підвищення тарифів на вантажні перевезення;

- підвищення комунальних тарифів, що впливає на попит на продукцію легкої промисловості через зниження купівельної спроможності населення;

- відсутність довгострокових пільгових кредитів;

- відсутність власної сировинної бази для текстильної промисловості та повна залежність від імпортованої сировини;

- недостатність бюджетного фінансування НДДКР для розробки нових технологій;

- відсутність привабливих умов для залучення інвестицій у галузь;

- відсутність в Україні виробництва спеціалізованого обладнання для підприємств легкої промисловості;

- обмеженість інноваційної діяльності.

Сьогодні легка промисловість знаходиться на стадії життєвого циклу «зрілість». Це означає, що в тих умовах жорсткої та недоброросовісної конкуренції, в яких змушені працювати підприємства, єдино можливим шляхом недопускання входу галузі в період «вмирання» є інноваційна спрямованість розвитку, тобто розвиток на основі якісних та структурних змін.

Досліджуючи інноваційну активність вітчизняних промислових підприємств, Н. Чухрай [26] виділила стримуючі фактори інноваційної активності: не приділяється достатньо уваги з боку керівництва промислових підприємств організаційно-управлінським інноваціям, що дозволило б отримати значні конкурентні переваги (більше уваги приділяється розробленню нових продуктів (малі та середні підприємства) і технічному та

технологічному розвитку (великі підприємства); низький якісний рівень інноваційної діяльності підприємств; розрив зв'язків науки з виробництвом; відсутність зв'язків з вітчизняними розробниками та відсутність зв'язків із зарубіжними партнерами; недоступність кредитів (рівень реальної процентної ставки по кредитах для багатьох підприємств вище рівня рентабельності інноваційних проектів); проблема забезпечення надійних джерел фінансування (брак коштів на інноваційну діяльність); стриманий розвиток лізингу як джерела фінансування нововведень (нестабільність національної грошової одиниці; низька платоспроможність вітчизняних підприємств; висока облікова ставка НБУ; недосконалість нормативної бази лізингових відносин); відсутність кваліфікованого персоналу (особливо для малих та приватних підприємств); відсутність платоспроможного попиту на інновації тощо.

На рівні підприємства серед чинників, що гальмують інноваційний розвиток, найвагомішим є нестача власних коштів [27, с.25]. Підприємства легкої промисловості працюють на межі збитковості, тому, звичайно, коштів для інвестиційно-інноваційного розвитку у них немає.

Крім того, важливого значення для стримування інноваційного розвитку підприємств галузі набуває відриваність науки від виробництва. Необхідно розвивати заводський сектор науки з метою максимально наблизити наукові дослідження та науково-технічні розробки до завершальних стадій процесу розробки та виробництва інноваційної продукції [9, с. 336]. Це має призвести до скорочення тривалості інноваційного процесу, та, як наслідок, до зменшення витрат на інноваційні розробки та реалізацію інноваційних проектів.

Ще одним стримуючим чинником інноваційного розвитку, на наш погляд, є відсутність стратегічного управління підприємства та чіткого плану його стратегічного розвитку. В ринкових умовах ефективно працювати та розвиватися може лише гнучке підприємство, яке вміє пристосовуватися до змін зовнішнього середовища.

Виходячи з розглянутих вище проблем можемо зробити висновок, що їх подолання можливе лише за наявності державної підтримки. Легка промисловість має бути віднесена до пріоритетних галузей народного господарства країни не лише декларативно! Законодавчо необхідно захистити вітчизняного виробника від недобросовісної конкуренції, створити сприятливі умови для залучення інвестицій у галузь та її інноваційного розвитку.

Для цього в Україні є певні правові та економічні передумови, до яких можна віднеси [9, с.333; 19, с.8; 28]:

- формування господарського порядку на основі поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин господарюючих суб'єктів та державного регулювання макроекономічних процесів;

- розвиток науково-технічного прогресу;

- наявність достатнього науково-технічного потенціалу, здатного забезпечити інноваційний розвиток галузі;

- розвиток ринку інтелектуальної власності;

- прийняття у 2005 р. Закону України про створення технопарку «Текстиль» у Херсоні, виконання якого може дозволити реалізувати інноваційні проекти щодо створення власної сировинної бази для вітчизняних підприємств текстильної промисловості;

- внесення проекту «Державної програми розвитку легкої промисловості на період до 2011 року» (лист до Кабінету Міністрів України від 30.08.07 №9/7-3-1007), де визначаються основні проблемні питання в галузі, напрями та заходи щодо їх розв'язання, окреслюються перспективи розвитку легкої промисловості України;

- Вступ України до СОТ. Підвищення вимог до якості продукції стимулюватиме промислові підприємства здійснювати заходи щодо її оновлення та підвищення рівня конкурентоспроможності, що має підвищувати і конкурентоспроможність самих підприємств, звичайно за умови захисту з боку держави вітчизняного товаровиробника.

Висновки. До конкретних заходів для підприємств легкої промисловості з метою поступового відходу від давальницьких схем виробництва, зміцнення позицій на внутрішньому ринку та розвитку зовнішнього ринку вважаємо доцільним віднести:

1) перехід до стратегічного менеджменту як ефективної системи управління підприємством в умовах мінливого ринкового середовища;

2) підвищення ефективності маркетингової діяльності (для чіткого уявлення потреб споживачів);

3) створення та розвиток власної торговельної марки (брендінг) (успішна торговельна марка є потужним нематеріальним активом, володіння та використання якого суттєво підвищує ринкову вартість підприємства) – інноваційний проект;

4) залучення інвесторів під інноваційний проект (у вітчизняного інвестора не вистачає коштів, тому для виводу вітчизняних підприємств легкої промисловості з кризи необхідно залучати іноземних інвесторів, які володіють великим капіталом);

5) створення та розвиток роздрібною мережі магазинів (під створеною торговельною маркою);

6) у виробництві товарів легкої промисловості потрібно орієнтуватися на «середній клас», оскільки саме ця категорія населення забезпечує основний обіг коштів. Так, наприклад, дохід за рік від продажу одягу споживачам із середнім достатком складає близько 60-65% сукупного доходу; малозабезпечені споживачі приносять підприємствам 15-20% доходу; споживачі, які купують одяг найвищої цінової категорії, забезпечують 10–15% сукупного доходу за рік [29].

Ці заходи мають привести до інноваційної спрямованості розвитку підприємств з метою підвищення якості та конкурентоспроможності вітчизняної продукції, насичення нею внутрішнього ринку та виходу на зовнішній ринок.

1. Т65 Трансформаційні процеси і регуляторна політика в економіці України: Монографія /За заг. редакцією д.е.н. Ф.О. Ярошенка – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – 222 с.

2. [Електронний ресурс] – Посилання на <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

3. [Електронний ресурс] – Посилання на <http://www.umoloda.kiev.ua/number/967/116/35164/>.

4. Шумпетер И. А. Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры. - М.: Прогресс, 1982. – 456 с.

5. Глазьев С. Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития. – М. ВладДар, 1993. – 306 с.

6. Стадник В. В., Йохна М. А. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2006. – 464 с.

7. Mensch G. Stalemate in technology: Innovations overcome the depression. – Ballinger, Cambridge (Massachusetts), 1979. – 414 p.

8. Фостер Р. Обновление производства: атакующие выигрывают. – М.: Прогресс, 1987.

9. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід: Монографія / Денисенко М. П., Михайлова Л. І., Грищенко І. М., Гречан А. П. та ін.; За ред. д.е.н., проф., акад. М. П. Денисенка, д.е.н., проф. Л. І. Михайлової. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 1050 с.

10. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 308 с.

11. Менеджмент та маркетинг інновацій: Монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. С. М. Ілляшенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 616 с.

12. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.

13. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент: Учебник для вузов. 5-е изд. – СПб.: Питер, 2005. – 448 с.

14. Федулова Л. І. Інноваційна економіка: Підручник. – К.: Либідь, 2006. – 480 с.

15. Черваньов Д. М., Нейкова Л. І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. – К.: Т-во «Знання», КОО, 1999. – 514 с.

16. Гречан А. П. Теоретико-методологічні основи розвитку підприємств легкої промисловості на інноваційних засадах: Монографія. – К.: КНУТД, 2005. – 208 с.

17. Калінеску Т. В. Стратегічний потенціал підприємства: формування та розвиток: Монографія / Т. В. Калінеску, Ю. А. Романовська, О. Д. Кирилов. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. – 272 с.

18. Лабурцева Олена Іванівна. Маркетинг і розвиток підприємництва в легкій промисловості України: [монографія] / Київський національний ун-т технологій та дизайну. — К.: КНУТД, 2008. — 363с.

19. Народа щодо проблем галузі // Легка промисловість, № 3, 2006. – с. 7-8.

20. Л.С. Негель. Тенденції розвитку базових галузей промисловості України і Російської федерації та їх порівняльна оцінка. - [Електронний ресурс] – Посилання на <http://www.niss.gov.ua/book/journal/ekon.htm#b5>.

21. Концепція Державної програми розвитку легкої промисловості на період до 2011 року.

22. Ю. Черній. Аналіз роботи легкої промисловості в 2005 р. // Легка промисловість. №2, 2006. - с.5-6.

23. Моніторинг розвитку вітчизняної легкої промисловості // Легка промисловість. №4, 2006. - с.3-5.

24. Ю. Звягінцев. Аналіз роботи легкої промисловості України в 2006 р. // Легка промисловість. №1, 2007. - с.3-4.

25. Ю. Медведєв. Показники роботи легкої промисловості України (за січень-вересень 2007 р. // Легка промисловість, № 3, 2007. – с.3-4.

26. Чухрай Н. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове та логістичне забезпечення: Монографія. – Львів: Видавництво Національного університету «львівська політехніка», 2002. – 316 с.

27. Денисенко М. П., Вовчок С. В. Дослідження інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості: стан і проблеми // Інвестиції: практика та досвід. №1, 2008. – с. 22-26.

28. Господарський кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 20 трав. 2008 р.: (відповідає офіц. текстові). – К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. – 192 с. – (Кодекси України).

29. ELCOMART.NEWS / Роман Ключко [<http://e-news.com.ua/show/27790.html>].

УДК 338.14

Яценко А. А. ©

Донецький економіко-гуманітарний інститут

УКРАЇНО-РОСІЙСЬКЕ ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ПРОВІДНИЙ ФАКТОР РЕАЛІЗАЦІЇ ТРАНЗИТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

У статті аналізується необхідність дослідження транзитного потенціалу країни з використанням нового макроекономічного показника – індексу компактності території регіону. Конкретно обґрунтовується необхідність реалізації політики єврорегіоналізації на південно-східних рубежах України.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, єврорегіон, транзитний потенціал, індекс компактності території.

Yatsenko A.

UKRAINIAN-RUSSIAN TRANSBORDER COOPERATION AS MAIN FACTOR OF TRANSIT POTENTIAL REALIZATION OF UKRAINE

© Яценко А. А.